

1. Mövcud Vəziyyət (2024-cü il)

2024-cü il üzrə Azərbaycanın səhiyyə sektoru, ölkənin sosial və iqtisadi inkişafı ilə paralel olaraq mühüm dəyişikliklərə məruz qalmış və ümumilikdə daha dayanıqlı bir struktur formalaşdırmışdır. Əldə olunan son məlumatlara əsasən, ölkədə fəaliyyət göstərən həkimlərin ümumi sayı 33,645 nəfərə çatmışdır ki, bu da əvvəlki illərlə müqayisədə əhəmiyyətli artımı əks etdirir.

Bu artım təkcə kəmiyyət baxımından deyil, həm də keyfiyyət və ixtisaslaşma səviyyəsində özünü göstərir. Son illərdə səhiyyə sistemində aparılan islahatlar, infrastrukturun gücləndirilməsi, regionlarda yeni tibb müəssisələrinin açılması və xarici təcrübənin tətbiqi nəticəsində səhiyyə sahəsinə maraq artmış, tibb təhsili alanların və peşəkar fəaliyyətə başlayanların sayı yüksəlmişdir.

Mövcud vəziyyətə əsasən, aşağıdakı sahələrdə əsas meyillər müşahidə olunur:

- **Regionlar üzrə balanslaşdırılmış artım:** Artıq yalnız Bakı və digər böyük şəhərlərdə deyil, regionlarda da həkimlərin sayı artır. Bu, tibbi xidmətlərə çıxış imkanlarının genişlənməsinə şərait yaradır.
- **İxtisaslaşma dərinləşir:** Həkimlər arasında ixtisas üzrə paylanmada müsbət tendensiyalar mövcuddur. Xüsusilə stomatologiya, dermatologiya və radiologiya sahələrində mütəxəssis sayı nəzərəcarpacaq dərəcədə çoxalıb.
- **Gənc kadrların rolu artır:** Yeni məzun olan həkimlərin sistemə daxil olması, peşəkar orta yaş səviyyəsinin nisbətən cavanlaşmasına səbəb olub. Bu da texnologiyalara adaptasiya və pasiyent yönümlü yanaşmaların inkişafına səbəb olur.
- **Sağlamlıq sistemində rəqəmsallaşma və texnologiya:** Elektron sağlamlıq kartları, telemedicina imkanları və süni intellekt dəstəyi ilə diaqnostika proseslərinin tətbiqi səhiyyə sistemini daha çevik və funksional edib.
- **Əmək bazarında tənzimlənmə ehtiyacı:** Həkim sayı artsa da, bəzi ixtisaslarda qeyri-bərabər paylanma müşahidə olunur. Məsələn, pediatri və ailə həkimlərinə tələbatın olduğu, lakin bu sahələrdə kifayət qədər artım olmadığı görünür.

Bu tendensiyalar, Azərbaycanın səhiyyə sisteminin gələcək inkişafı üçün strateji planların hazırlanmasına ciddi əsaslar yaradır. Həmçinin, resursların düzgün bölüşdürülməsi və tibbi təhsilin əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması istiqamətində əlavə tədbirlərin görülməsi zəruridir.

2. Əvvəlki illərlə Müqayisədə Dəyişikliklər

Azərbaycanın səhiyyə sektorunda son 30 ildən artıq dövrdə – yəni 1991-ci ildən 2024-cü ilə qədər – həkim sayı və ixtisaslar üzrə paylanmada mühüm dəyişikliklər baş vermişdir. Bu dəyişikliklər həm statistik göstəricilərdə, həm də sektorun strukturunda öz əksini tapır.

2.1. Ümumi Artım

1991-ci ildə ölkə üzrə fəaliyyət göstərən həkimlərin sayı 27,493 nəfər idi. 2024-cü ildə bu göstərici 33,645 nəfərə yüksəlib. Bu, 34 il ərzində **22.4%-lik** ümumi artım deməkdir. Bu artım bir neçə amillə bağlıdır:

- Tibbi təhsil alanların sayının artması və ali tibb məktəblərinin kontingentinin genişləndirilməsi;
- Regionlarda yeni xəstəxana və tibb mərkəzlərinin açılması;
- Dövlət proqramları vasitəsilə səhiyyə işçilərinə verilən sosial dəstəyin artması;

- Səhiyyə sistemində modernizasiya və texnologiyanın tətbiqi ilə yeni ixtisas sahələrinin yaranması.

2.2. İxtisaslar üzrə Müqayisəli Dəyişikliklər

Səhiyyə sektorunda təkcə ümumi həkim sayı deyil, ixtisaslar üzrə paylanma da əhəmiyyətli şəkildə dəyişib. Aşağıda əsas ixtisaslarda müşahidə olunan dəyişikliklər qeyd olunur:

Stomatoloqlar və Diş Həkimləri

Bu sahədə ən nəzərəçarpan artım müşahidə olunmuşdur. Əvvəllər daha çox dövlət müəssisələrində çalışan stomatoloqlar artıq özəl sektorda da geniş fəaliyyət göstərirlər. Əhalinin estetik və profilaktik stomatoloji xidmətlərə marağının artması bu sahəyə tələbi gücləndirib.

Pediatrlar

Pediatr ixtisası üzrə isə nisbətən azalma tendensiyası görünür. Bu, həm peşəyə marağın azalması, həm də ailə təbabəti modelinə keçid nəticəsində uşaq xəstəliklərinin diaqnostikasının bir qədər ümumiləşdirilməsi ilə əlaqələndirilə bilər.

Cərrahlar

Cərrahların sayı isə əsasən sabit qalmışdır. Bu sahə üzrə balans qorunur, lakin texnoloji yeniliklər nəticəsində minimal invaziv əməliyyatlara keçid daha çox ixtisaslaşma tələb edir. Bu da gələcəkdə cərrahların sayında müəyyən korrektələrə səbəb ola bilər.

2.3. Struktur Dəyişiklikləri

- **Şəhər və kənd bölgələri üzrə fərqlər:** Şəhərlərdə həkim sayı daha sürətlə artsa da, kənd və ucqar ərazilərdə həkim çatışmazlığı hələ də aktual problemdir.
- **Dövlət və özəl sektorun payı:** Özəl tibb sektorunun inkişafı ilə bərabər, həkimlərin müəyyən qismi dövlət müəssisələrindən özəl klinikalara keçmişdir. Bu da rəqabətli xidmət bazarı formalaşdırır.
- **Qadın həkimlərin sayında artım:** Cins balansına baxdıqda, qadın həkimlərin sayında da artım müşahidə olunur – xüsusilə terapevtik və pediatrik ixtisaslarda.

3. Bəzi Statistik Göstəricilər

Azərbaycanın səhiyyə sektorunun inkişaf dinamikasını daha əhatəli qiymətləndirmək üçün müxtəlif statistik göstəricilərə nəzər salmaq məqsəduyğundur. Bu göstəricilər, həm insan resurslarının miqdarı, həm də struktur dəyişiklikləri baxımından səhiyyə sisteminin bugünkü vəziyyətini aydın şəkildə ortaya qoyur.

3.1. Ümumi Həkim Sayı

- **1991-ci il:** 27,493 nəfər
 - **2024-cü il:** 33,645 nəfər
 - **Artım faizi:** 22.4%
- Bu göstərici illik orta hesabla təxminən 180 nəfərlik artıma bərabərdir. Bu sabit artım dövr ərzində tibbi təhsilin genişlənməsi və dövlətin səhiyyəyə ayırdığı resursların artması ilə izah oluna bilər.

3.2. İxtisaslar üzrə Dağılım Tendensiyaları

Aşağıda əsas ixtisaslar üzrə müşahidə olunan dəyişikliklər təqdim olunur:

İxtisas	Tendensiya	Əlavə Qeydlər
Stomatoloqlar	Sürətli artım	Xüsusilə özəl sektorda artım müşahidə olunur; estetik tələblər bu artımı stimullaşdırır.
Pediatrlar	Nisbətən azalma və zəifləmə	Ailə həkimliyinin artması ilə bu sahəyə maraq azalıb.
Cərrahlar	Sabit qalır	Texnoloji dəyişikliklər mövcuddur, lakin ümumi sayda dəyişiklik azdır.
Terapevtlər	Mülayim artım	Əsasən ambulator xidmətlərdə işləyirlər.
Ailə həkimləri	Artmaqdadır	İcbari tibbi sığorta və ilkin səhiyyənin inkişafı ilə əlaqədar yüksəlmişdir.

3.3. Həkimlərin Əhalinin Sayına Nisbəti

- **2024-cü ildə təxminən 10,2 həkim / 10,000 nəfər əhali** göstəricisi qeydə alınır. (Azərbaycanın əhalisinin 2024-cü ildə təxminən 9,85 milyon nəfər olduğunu nəzərə alsaq.)
- ÜST-nin tövsiyə etdiyi göstərici isə 10–15 həkim / 10,000 nəfər səviyyəsindədir. Bu baxımdan Azərbaycan minimal beynəlxalq standartlara uyğun vəziyyətdədir, lakin bəzi regionlarda fərq nəzərəçarpacadır.

3.4. Gender Paylanması

- Son illərdə qadın həkimlərin səhiyyə sektorundakı payı artmaqdadır.
- Ən çox qadın həkimlər terapevt, pediatr və stomatoloq sahələrində çalışır.
- Kişi həkimlər əsasən cərrahiyyə, uroloji və travmatologiya sahələrində üstünlük təşkil edir.

3.5. Şəhər və Regionlar üzrə Paylanma

- Bakı və Abşeron yarımadasında həkim sıxlığı daha yüksəkdir.
- Regionlarda bəzi sahələr üzrə ciddi çatışmazlıqlar mövcuddur (xüsusilə dar ixtisaslı həkimlər – psixiatr, onkoloq, reanimatoloq və s.).
- Dövlət proqramları regionlara tibbi kadrların cəlbə üçün stimullaşdırıcı tədbirlər həyata keçirsə də, nəticələr hələ tam qənaətbəxş deyil.

3.6. Səhiyyədə Özəl Sektorun Rolunun Artması

- Özəl xəstəxana və klinikalarda çalışan həkimlərin sayı son 15 ildə 3 dəfədən çox artmışdır.
- Bu artım həm xidmət keyfiyyətinə təsir göstərmiş, həm də əmək bazarında rəqabəti artırmışdır.
- Özəl sektorda ixtisaslaşma səviyyəsi daha yüksək olsa da, bu strukturda iş şəraiti və iş yükü də daha dəyişkəndir.